

*Ірина Олександрівна Ізарова,
доцент кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент*

РОЗВИТОК І ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Формування загальноєвропейської системи судового захисту цивільних прав відіграє важливу роль у розвитку науки цивільного процесу в усіх державах, які підтримують європейські цінності. Важливе значення має те, що ця система забезпечує можливість участі громадян держав — не членів Європейського Союзу (далі — ЄС), що зумовлює актуальність та необхідність її дослідження. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС було визначено основні напрями взаємодії та розвитку судового співробітництва в цивільних справах відповідно до принципів юридичної визначеності і права на справедливий суд.

Варто відзначити, що ці питання останнім часом викликають науковий інтерес, зокрема, їм присвячені праці П. Готтвальда, А. Ніланд, М. Сторма, М. Таруффо, Дж. Хаззарда, А. Цуккермана та ін. Однак у вітчизняній науковій літературі явище Європейського цивільного процесу комплексно не досліджувалося, хоча його розвиток, що відбувається впродовж останніх десятиліть, має еволюційне значення і вимагає детального дослідження.

Мета статті — окреслити передумови становлення та розвитку Європейського цивільного процесу, що надасть можливість сформувати правильне уявлення про його сутність. Це має важливе значення для подальшої інтеграції України в ЄС.

Розвиток спільного правового простору правосуддя в ЄС пов'язаний передусім із запровадженням Європейської та Брюссельської конвенцій. Так, у положеннях Європейської конвенції було закріплено загальні засади здійснення правосуддя, які набули загальнообов'язкового характеру для всіх держав — членів Ради Європи. Обидві ці конвенції справили значний вплив на гармонізацію національних процедур і сприяли утворенню Європейського цивільного процесу [1, с. 208].

Брюссельська конвенція від 27 вересня 1968 р. про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах, як зауважує П. Готтвальд, стала першою частиною уніфікованих правил юрисдикції, які можна розглядати як початок загального Європейського цивільного процесу [2, с. 38]. А. Стадлер зауважує, що Брюссельська конвенція, безумовно, забезпечила основу і принципи Європейського цивільного процесу [3].

Брюссельська конвенція дійсно порушила наявні прерогативи національних процесуальних систем, запроваджуючи механізм визнання та виконання рішень іноземних судів. Невід'ємною частиною системи Європейського цивільного процесу став Регламент № 44/2001 про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах (Брюссель I) від 22 грудня 2000 р., який унаслідок останніх реформ замінений Регламентом № 1215/2012 від 12 грудня 2012 р. (Брюссель I *recast*) [4].

Відповідно до останнього Регламенту, який набрав чинності 10 січня 2015 р., транскордонні судові рішення підлягають автоматичному виконанню на всій території ЄС, тобто запроваджується загальна процедура виконання судових рішень і скасовується процедура екзекватури для виконання рішень, ухвалених судами держав — членів ЄС. Важливість запровадження в усіх державах — членах ЄС єдиних підходів саме до виконання судових рішень зумовлена їхнім значен-

ням для забезпечення комплексності загальноєвропейської системи Європейського цивільного процесу.

Центральне місце в цій системі, безумовно, посідають регламенти, що запроваджують загальні європейські процедури видачі наказу для сплати (*European Order for Payment Procedure*) [5] та порядок вирішення дрібних спорів (*European Small Claims Procedure*) [6]. Ці сучасні загальноєвропейські процедури стали найбільшими досягненнями гармонізації цивільного процесуального законодавства в ЄС та започаткували розбудову системи Європейського цивільного процесу.

Саме ці дві процедури створили автономну європейську систему цивільного процесу і демонструють важливий крок у розвитку європейського цивільного судочинства [7, с. 253]. Оскільки вони забезпечили єдиний загальний для всіх держав-членів механізм судового захисту прав жителів ЄС у транскордонних справах, європейське процесуальне право набуло ознак завершеної системи здійснення правосуддя у цивільних справах — від початку судового вирішення спору до виконання рішення суду і захисту цивільних прав.

Цими процедурами встановлено порядок розгляду спорів транскордонного характеру, основна відмінність між ними полягає в тому, що наказ для сплати видається тільки у випадку розгляду справ, що містять грошову вимогу; в порядку, що передбачений для розгляду дрібних спорів можуть розглядатися як грошові, так і не грошові вимоги.

Спрощеність цих процедур полягає у порядку здійснення процесуальних дій — здебільшого це обмін документами між сторонами та судом. Проведення судових засідань у справі не є необхідним і залежить від волі суду або клопотань сторін.

Комплексність та системність системи Європейського цивільного процесу забезпечується не тільки загальними автономними процедурами з розгляду і вирішення справ, а й наявними інструментами для вирішення питань організації та здійснення процесуальної діяльності з розгляду і вирішення справ транскордонного характеру. Зважаючи на певну неефективність конвенційних механізмів урегулювання питань, пов'язаних із передачею судових та позасудових документів, а також взаємодії судів у сфері доказування, було ухвалено відповідні регламенти ЄС, які впродовж перших років існування довели свою ефективність і стали невід'ємною частиною системи Європейського цивільного процесу.

З огляду на це важливу роль у забезпеченні ефективної судової діяльності з розгляду цивільних та комерційних справ у судах держав — членів ЄС відіграють положення Регламенту про сервіс судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах у державах-членах [8], або так званого Регламенту про сервіс документів (*service of documents*); Регламенту про співробітництво між судами держав-членів у зборі доказів у цивільних або комерційних справах [9], або так званого Регламенту доказів (*Evidence Regulation*); а також Регламенту про Європейську процедуру видачі наказу про забезпечення рахунку для полегшення стягнення транскордонних боргів у цивільних і комерційних справах [10].

Положення цих документів забезпечують нормальну ефективну організацію судової діяльності з розгляду справ, які мають транскордонний характер, залишаючи при цьому і частину процедур національного процесуального законодавства.

Значну роль у забезпеченні ефективного функціонування системи Європейського цивільного процесу відіграє Регламент № 655/2014 від 15 травня 2014 р., який встановлює Європейську процедуру забезпечення коштів на банківському рахунку (Європейський наказ про забезпечення рахунку) [10].

Цей Регламент регулює питання, пов'язані з розглядом грошових претензій у цивільних і комерційних справах, які мають транскордонний характер, та встановлює новий порядок, що дозволяє кредиту отримати ордер на забезпечення своїх вимог і заблокувати кошти, наявні на рахунку боржника у банку в державі — члені ЄС. Таким чином, можна запобігти витраті коштів з рахунку боржника, що ускладнить або унеможливить спроби кредитора стягнути борг.

Важливе місце в розвитку Європейського цивільного процесу посідає Регламент (ЄС) № 805/2004 про Європейський виконавчий наказ для незаперечних вимог [11], який опосередковує виконання судових рішень із безспірних вимог і в такий спосіб забезпечує в ЄС порядок спрощеного вирішення безспірних вимог, які застосовуються на території всього ЄС.

Європейський виконавчий наказ, або сертифікат, дозволяє судовим рішенням у справах щодо безспірних вимог бути визнаними й автоматично виконуватися в іншій державі — члені ЄС без будь-яких проміжних або додаткових процедур.

Директивою ЄС 2002/8/ЄС від 27 січня 2003 р. для поліпшення доступу до правосуддя в транскордонних спорах шляхом встановлення мінімальних загальних правил, що стосуються юридичної допомоги для таких спорів [12], встановлювалися уніфіковані форми для звернення за допомогою. Отже, основним завданням Директиви є забезпечення належного рівня правової допомоги в транскордонних спорах. Зазначений документ встановлює певні мінімальні загальні стандарти, які стосуються надання правової допомоги в таких спорах.

До системи Європейського цивільного процесу також варто відносити положення про порядок альтернативного вирішення спорів (*Alternative Dispute Resolution*, або *ADR*) [13], який набуває чинності у липні 2015 р., та порядок вирішення споживчих спорів онлайн (*Online Dispute Resolution for consumer cases*, або *ODR*) [14], який набуває чинності в січні 2016 р. Європарламент неодноразово звертав увагу на те, що цілісний підхід до спільного ринку має забезпечуватися простою, доступною і доцільною системою захисту.

Ці два документи є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими законодавчими актами, які регулюють відносини з позасудового врегулювання спорів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, Регламент № 524/2013 передбачає створення *ODR*-платформи, яка пропонує споживачам і трейдерам єдину точку входу для позасудового врегулювання спорів онлайн за допомогою *ADR*.

Варто зауважити, що запровадження цих процедур і становлення Європейського цивільного процесу викликано необхідністю ефективного регулювання судової діяльності з розгляду справ транскордонного характеру, а не бажанням створити європейське цивільне процесуальне законодавство, альтернативне національному.

Його основою стали дві перші загальноєвропейські процедури розгляду справ судом — це альтернативний національному порядок розгляду і вирішення будь-якої справи транскордонного характеру.

Положення інших законодавчих актів ЄС забезпечують комплекс процесуальних дій, які необхідні для розгляду справ транскордонного характеру. З огляду на відмінності національного процесуального законодавства держав — членів ЄС запровадження дієвих простих та ефективних механізмів, які є частиною комплексної європейської системи вирішення транскордонних спорів, є надзвичайно перспективним і важливим для забезпечення доступності судового розгляду для всіх жителів ЄС.

Доцільними видаються подальші розвідки у сфері розбудови Європейського цивільного процесу, пов'язані з необхідністю забезпечення ефективного судового розгляду транскордонних справ, зокрема в межах тих інститутів, які істотно різняться в національних процесуальних законодавствах держав — членів ЄС.

Список використаних джерел

1. Storm M. Improving access to Justice in Europe / M. Storm // Teka Kom. Praw. — Ghent, 2010. — Pp. 207–217.
2. Gottwald P. The European Law of Civil Procedure / P. Gottwald // Ritsumeikan Law Rev. — 2005. — № 22. — Pp. 37–67.
3. Stadler A. From The Brussels Convention to Regulation 44/2001: cornerstones of a European Law of Civil Procedure / A. Stadler [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kluwerlawonline.com/abstract.php?id=COLA2005058&PHPSESSID=nvaq0lt34hemf4fa89103hun40>.
4. Regulation (EU) № 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.
5. EC Regulation № 1896/2006 European order for payment procedure [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/116023_en.htm.

6. *EC Regulation* № 861/2007 European Small Claims Procedure [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/protection_of_consumers/116028_en.htm.
7. *Xandra E. Kramer*. A Major Step in the Harmonization of Procedural Law in Europe: the European Small Claims Procedure Accomplishments, New Features and Some Fundamental Questions of European Harmonization / Xandra E. Kramer ; A. W. Jongbloed (ed.) // The XIIIth World Congress of Procedural Law: The Belgian and Dutch Reports. — Antwerpen : Intersentia 2008. — Pp. 253–283.
8. *Regulation* (EU) № 1393/2007 of the European Parliament and the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in Civil or commercial matters (service of documents) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32007R1393>.
9. *Council Regulation* (EU) № 1206/2001 of 28/5/2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (Evidence Regulation) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32001R1206>.
10. *Regulation* (EU) No 655/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a European Account Preservation Order procedure to facilitate cross-border debt recovery in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1422049979203&uri=CELEX:32014R0655>.
11. *Regulation* (EU) № 805/2004 of the European Parliament and the Council of 21/4/2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims (EEO Regulation) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32004R0805>.
12. *Council Directive* 2002/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003L0008>.
13. *Directive* 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EU) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:165:0063:0079:EN:PDF>.
14. *Regulation* (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0524>.

Ізарова І. О. Розвиток і значення Європейського цивільного процесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу

У статті досліджено становлення Європейського цивільного процесу, який став системою вирішення транскордонних спорів у Європейському Союзі. Це наднаціональне законодавство сформувалося у результаті гармонізації цивільного процесу в європейських державах — членах ЄС. Воно спрямоване на вирішення цивільних і комерційних справ транскордонного характеру. Європейський цивільний процес став комплексним утворенням завдяки двом сучасним загальноєвропейським процедурам — видачі наказу про сплату та вирішення дрібних спорів. Було проаналізовано також інші інститути, які входять до складу цієї системи, — регламент доказів, сервіс документів, забезпечення коштів на рахунок та ін.

Ключові слова: цивільний процес, транскордонні справи, європейська інтеграція, цивільні справи.

Изарова И. А. Развитие и значение Европейского гражданского процесса в условиях интеграции Украины в Европейский Союз

В статье исследовано становление Европейского гражданского процесса, который стал системой решения трансграничных споров в Европейском Союзе. Это наднациональное законодательство сформировалось в результате гармонизации гражданского процесса в европейских государствах — членах ЕС. Оно направлено на решение гражданских и коммерческих дел трансграничного характера. Европейский гражданский процесс стал комплексным образованием благодаря двум современным общеевропейским процедурам — выдачи приказа об уплате и решения мелких споров. Были проанализированы и другие институты, которые входят в состав этой системы, — регламент доказательств, сервис документов, обеспечения средств на счете и др.

Ключевые слова: гражданский процесс, трансграничные дела, европейская интеграция, гражданские дела.

Izarova I. The development and main idea of European civil procedure in the integration of Ukraine into the EU

This paper devoted to the formation of European Civil Procedure which was the result of cross-border litigation system in the European Union. This supranational legislation was formed as a result of the harmonization of civil procedure in EU Member States. It aims to resolve civil and commercial cross border matters. European Civil Procedure was complex formation due to two modern European procedures — an order for payment procedure and small claims procedure. It analyzes and other institutions which were part of the system — rules of evidence, service of documents, account preservation order and others.

Key words: civil litigation, cross-border matters, European integration, civil cases.

УДК 347

*Ольга Олексіївна Калашнікова,
аспірантка відділу проблем цивільного,
трудового і підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України*

ЗБЕРЕЖЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК УМОВА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

Сучасні фінансово-економічні умови диктують нагальну необхідність забезпечення конфіденційності інформації. Чинне законодавство визначає особливості правового регулювання доступу до тих чи інших відомостей. Сукупність публічно-правових і приватноправових елементів у правовому регулюванні обумовлює необхідність формулювання та вирішення значущих питань, які зачіпають майнові і немайнові права як банків, так і їхніх клієнтів. Тому проблематика правового забезпечення банківської таємниці як однієї з головних умов договору банківського рахунку нині має особливу актуальність.

Ця проблема широко висвітлювалася у юридичній літературі, і як свідчить практика, є затребуваною в повсякденній діяльності банків. Проблемам правового регулювання банківської таємниці значну увагу приділяли у своїх працях Р. Афанасьєв, І. Безклубий, Ю. Ващенко, Д. Гетьманцев, В. Жуков, Л. Єфімова, О. Костюченко, В. Кротюк, О. Орлюк, Т. Присяжнюк, Г. Світлична та ін.

Метою статті є формування чіткої дефініції банківської таємниці, встановлення обсягу відповідних відомостей, що становлять банківську таємницю, та визначення її місця серед істотних умов договору банківського рахунку.

В Україні проблема ефективного регулювання збереження банківської таємниці має першочергове значення, адже аналіз чинного законодавства, що регулює питання банківської таємниці, дозволяє виявити цілу низку прогалин, які мають бути враховані у майбутньому при розробці та прийнятті нових чи зміні вже існуючих нормативно-правових актів щодо банківської таємниці.

На сьогодні основоположним актом, який визначає правовий режим банківської таємниці в Україні, є Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» із змінами та доповненнями (далі — Закон № 2121-III) [1].

Відповідно до ст. 60 Закону № 2121-III банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку [1].

У юридичній літературі існують різні визначення поняття «банківська таємниця», що розкриває його зміст. Ці визначення дають можливість зробити висновок про існування цього поняття у широкому і вузькому значеннях.

Прихильники широкого тлумачення банківської таємниці включають у неї всі відомості, які співвідносяться з клієнтом кредитної організації; прихильники вузького розуміння —